

פך אחד בחותמו של כהן גדול בחותמו של משה רבינו הכהן הגדול!

|| הרה"ג ר' פנחס פרידמן ||

בשמן טהור, אף שלפי הלכה טומאה הותרה בציבור כמו שכתב ה"פני יהושע" (שבת כא:), ונתרצה הקב"ה לעשות להם נס והדליקו שמונה ימים בטהרה.

יומתק להבין בזה מה ששנינו בגמרא: **"וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול"**, רמזו בזה כי מה שזכו החשמונאים לנס הגדול שמצאו פך אחד של שמן טהור, הוא משום שפך זה היה מונח **"בחותמו של כהן גדול"**, הוא משה רבינו שהיה כהן גדול כמבואר בגמרא (זבחים קא:): **"משה רבינו כהן גדול וחולק בקדשי שמים היה"**.

והנה כאשר נתבונן בזה עוד נשכיל להבין, כי כמו שמשה רבינו אשר צוה לנו תורה, התפלל על נצחון החשמונאים על היוונים שביקשו להשכיח תורה מישראל, כן מחמת סיבה זו התפלל על נס הדלקת המנורה בטהרה שהיא רמז על התורה, כמו ששנינו בגמרא (ב"ב כה:): **"הרוצה שיחכים ידרים ושיעשיר יצפין, וסימניך שלחן בצפון ומנורה בדרום"**.

וכבר האריך בזה ה"בני יששכר" (כסלו-טבת מאמר ב) כי היוונים טמאו כל השמנים שבהיכל, לא כי בהיותם שואפים להשכיח תורה מישראל, לא רצו שידליקו בטהרה את המנורה שרומזת על אור תורה, אולם הקב"ה עשה להם נס דוקא בהדלקת המנורה, כדי להאיר להם אור תורה בבחינת: **"הרוצה שיחכים ידרים"**, ולפי האמור מבואר היטב הטעם שצוה הקב"ה למשה רבינו נותן התורה, לעשות הכנה לקראת נס חנוכה: **"ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך"**.

משה רבינו השלים המשכן כ"ה בכסליו

ועתה בא וראה מה שמצינו עוד קשר נפלא בין משה רבינו לנס חנוכה, על פי מאמרם במדרש (ילקוט שמעוני מלכים א רמז קפד):

"אמר רבי חנינא בכ"ה בכסליו נגמר מלאכת המשכן ועשה מקופל עד אחד בניסן, כמו שכתוב (שמות מ ב) ביום החודש הראשון באחד לחודש תקים את משכן, והיו ישראל ממלמלין על משה לומר, למה לא הוקם מיד שמא דופי אירע בו, והקב"ה חשב לערב שמחת המשכן בחודש שנוולד בו יצחק, דכתיב (בראשית יח ו) לוישי ועשי עוגות ואמרו לו שוב אשוב אליך, ומעתה הפסיד כסליו שנגמרה בו המלאכה, אמר הקב"ה עלי לשלם, מה שלם לו הקב"ה חנוכת חשמונאי".

מבואר מזה כי משה רבינו גמר מלאכת המשכן בכ"ה בכסליו, אולם במצות ה' לא העמידו רק בראש חודש ניסן, ובזכות זה שילם הקב"ה ליום כ"ה בכסליו שכרו, שחינכו בו את ההיכל בימי החשמונאים בהדלקת המנורה, ומאחר שידענו כי אין שום דבר במקרה, יש לומר כי מה שסיבב הקב"ה שנגמרה מלאכת המשכן דוקא בכ"ה בכסליו על ידי משה רבינו, הוא כדי שיעשה בזה הכנה לקראת נס חנוכה בימי החשמונאים.

חנוכה, נחש"ת ראשי תיבות ניר חנוכה ש'מאל ת'דליק, וסמ"ך ליה שמן זית כי הוא מצוה מן המובחר". ובשם כ"ק מרן מהר"ד מבעלזא זי"ע כי נחש"ת נוטריקון ניר חנוכה ש'מונה ת'דליק.

הרי לנו דברים ברורים שהקב"ה ביקש ממשה רבינו שיעשה הכנה לקראת נס חנוכה: **"ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד"**, ויש לומר כי מזה למד משה להתפלל לפני פטירתו על החשמונאים, שחפץ ה' בידם יצליח להתגבר מעטים כנגד מרובים: **"ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה"**.

"ופועל ידיו תרצה" עבודת הדלקת המנורה

ויש לפרש בזה מה שהתפלל משה רבינו על החשמונאים: **"ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה"**. והנה מה שהתפלל: **"ברך ה' חילו"**, מבואר היטב הכוונה בזה, על החיילות של החשמונאים שהיו מעטים כנגד רבים, אולם איך יתפרש לפי זה מה שהתפלל: **"ופועל ידיו תרצה"**, על איזה פועל ידיו מדובר כאן.

אך לפי האמור יש לומר כי מתחילה התפלל משה על נצחון המלחמה: **"ברך ה' חילו"**, היינו חילו של החשמונאים שינצחו במלחמה, ואחר כך התפלל על נס הדלקת הנרות: **"ופועל ידיו תרצה"**, שיתרצה הקב"ה בפועל ידיו שהיא עבודת הדלקת המנורה של החשמונאים, שהשתדלו להדליק את המנורה

לקראת שמונת ימי חנוכה הבאים לקראתנו לשלום, דבר בעתו מה טוב להתבונן במה שתיקנו חכמינו ז"ל ברוח קדשם להדליק נרות בשמונת ימי חנוכה, על שם הנס הגדול שעשה הקב"ה לישראל בימים ההם בזמן הזה, כדי שיוכלו לקיים מצות הדלקת המנורה בבית המקדש בשמן טהור כמו ששנינו בגמרא (שבת כא:):

"מאי חנוכה, דתנו רבנן בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון, דלא למספד ודלא להתענות בהון, שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעום ועשאו ימים טובים בהלל והודאה".

כאשר נתבונן נראה שיש כאן דבר שמעורר פליאה גדולה, שהרי כל חכמת היוונים מבוססת על כפירה במציאות ה' ובתורתו הקדושה, ואמונה עיוורת בחכמת האדם הפילוסופים הגדולים אריסטו ואפלטון ודומיהם, הנה כי כן איך אפשר שבאותו רגע שהצליחו הרשעים הללו להיכנס להיכל ה', בחרו לטמא כל השמנים שבהיכל, כדי למנוע מישראל להדליק את המנורה בטהרה, מדוע פחדו כל כך ממצוה קדושה זו שבכפירתם הגדולה לא האמינו בה.

והנה אנו רואים כי זה לעומת זה, כאשר נצחו החשמונאים ונכנסו להיכל, עשו השתדלות גדולה כדי להדליק את המנורה בשמן טהור, עד כדי כך שבדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן טהור, ונעשה להם נס והדליקו ממנו שמונה ימים. משמע כי הנקודה המרכזית שעליה נלחמו החשמונאים עם היוונים, היא עבודת **"הדלקת המנורה"** בבית המקדש בטהרה, וצריך להבין מדוע התנגדו היוונים כל כך לעבודה קדושה זו, ולמה היה זה כל כך חשוב שיעשה הקב"ה עמהם נס שלא כדרך הטבע, כדי שיוכלו להדליק את המנורה בשמן טהור.

משה רבינו התפלל על נצחון החשמונאים

ונראה לבאר הענין בזה, על פי מה שמצינו בתוך הברכות שבירך משה רבינו איש האלקים את ישראל לפני מותו, כאשר בירך את שבטו שבט לוי אמר (דברים לג יא): **"ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה מחץ מתנים קמיו ומשנאיו מן יקומו"**. ופירש רש"י: **"ראה שעתידין חשמונאי ובניו להלחם עם עובדי כוכבים והתפלל עליהם, לפי שהיו מועטים י"ב בני חשמונאי ואלעזר כנגד כמה רבבות, לכך נאמר ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה"**.

נמצינו למדים מזה יסוד גדול, כי תפלתו של משה רבינו אדון כל הנביאים היא שעמדה להם לישראל, שיתגברו החשמונאים הכהנים משבט לוי על היוונים אף שהיו מעטים כנגד רבים.

היוצא לנו מכל זה כי בג' דברים מצינו שעשה משה רבינו הכנה לנס חנוכה, א) במה שצוהו הקב"ה: **"ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך"**, אשר כפי שלמדנו מדברי הרוקח רמז לו הקב"ה בכך על נס חנוכה בשמן זית. ב) שהשלים את מלאכת המשכן בכ"ה בכסליו, אולם לא העמידו על ראש חודש ניסן, ועל ידי זה שילם הקב"ה שכרו לכ"ה בכסליו שנתחנך בו המקדש בימי החשמונאים. ג) שהתפלל משה רבינו על נס חנוכה: **"ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה"**.

ישראל נמשלו לשמן שעולה על כל משקים

לכבוד חנוכה הבה נתעמק עוד, להרחיב ביתר ביאור הקשר הנפלא בין משה רבינו לנס חנוכה, בהקדם לבאר דברי הרוקח שהקב"ה רמז למשה על נס חנוכה בפסוק: **"ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד"**. וצריך להבין מהות הציווי של: **"ויקחו אליך שמן זית זך"** בקשר לנס חנוכה.

נקדים מה שפירש הגה"ק בעל "ישמח משה" בספר "תפלה למשה" (פירוש על תהלים), דברי נעים זמירות ישראל (מזמור נב י'): **"ואני זית רענן בבית אלקים בטחתי בחסד אלקים עולם ועד"**. על פי מה שמצינו במדרש רבה פרשת תצוה (שמו"ר לו א) שני פירושים על מה שנמשלו ישראל לזית:

"ואתה תצוה, הדא הוא דכתיב (ירמיה יא טז) זית רענן יפה פרי תואר קרא ה' שמך, וכי לא נקראו ישראל אלא כזית הזה בלבד... אלא מה הזית הזה, עד שהוא באילנו מגרגרין אותו, ואחר כך מורידין אותו מן הזית ונחבט... ואחר כך נותנים את שומנם. כך ישראל, באין עובדי כוכבים וחובטים אותם ממקום למקום, וחובשים אותם וכופתים אותם בקולרין ומקיפין אותם טרטיטין [אנשי מלחמה], ואחר כך עושין תשובה והקב"ה עונה להם... הוי זית רענן יפה פרי תואר."

דבר אחר, מה ראה ירמיה למשול אבותינו כזית, אלא כל המשקין מתערבים זה בזה והשמן אינו מתערב אלא עומד, כך ישראל אינם מתערבים עם העובדי כוכבים שנאמר ולא תתחתן בם... כל המשקים אדם מערב בהם ואינו יודע איזה תחתון ואיזה עליון, אבל השמן אפילו אתה מערבו בכל המשקין שבעולם הוא נתון למעלה מהם, כך אבותינו בשעה שהיו עושין רצונו של מקום נצבים למעלה מן העובדי כוכבים שנאמר ונתנך ה' אלקיך עליון, הוי זית רענן יפה פרי תואר."

נמצינו למדים מהמדרש שיש שני פירושים במה שנמשלו ישראל לזית: **פירוש א'**, מה זית חובטים בהם והם מוציאים שמנם, כן ישראל באים עובדי כוכבים וחובטים בהם כדי שיעשו תשובה. **פירוש ב'**, מה שמן אינו מתערב עם שאר משקין אלא צף ועולה ועומד בפני עצמו, כן ישראל אינם מתערבים עם הגוים אלא עולים ועומדים בפני עצמם.

אומר על כך ה"ישמח משה", שכל אחד מישראל יש לו בחירה איך להיות נמשל לזית, כי אם הוא מובדל מן הגוים בכל מנהגיהם כשמן זית שנבדל מכל המשקים, כי אז כבר מתקיים בכך: **"זית רענן יפה פרי תואר קרא ה' שמך"**, ושוב אין צורך שיהיה נמשל לזית שחובטים בהם שיוציאו שמנם, על ידי שיבואו הגוים ויחבטו בו כדי לקרבו לה', אבל אם אינו מובדל מן הגוים כשמן זית שמובדל משאר המשקים, כי אז בהכרח שיהיה נמשל לזית כפירוש האחר, שיבואו גוים ויחבטו בו כמו שחובטים בזית ונותנים את שמנם.

וזהו שאמר דוד המלך: **"ואני כזית"**, אני נמשל לזית בכך, שאני יושב **"רענן בבית אלקים"**, בבתי כנסיות ובתי מדרשות מופרש

ומובדל מכל אומות העולם, ושוב אינני צריך להיות נמשל לזית מצד שבאים הגוים וחובטים בי, לכן **"בטחתי בחסד אלקים עולם ועד"**, שיומתק הדין משם אלקים לחסד שלא יחבטו בי הגוים עכדה"ק.

ההבדל הנפלא בין אם נמשלו לזית או לשמן

והנה כאשר נתבונן בהבדל בין שני הפירושים על מה שנמשלו ישראל לזית, נראה

ועל ידי זה יתערבו ישראל ח"ו בגוים וילמדו ממעשיהם.

וזהו שרמז הקב"ה למשה רבינו שיעשה הכנה לקראת נס חנוכה: **"ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך"**, כלומר שישפיע קדושה לישראל בימי החשמונאים הכהנים משבט לוי, שיהיו נמשלים לשמן זית שנבדל ועולה על כל משקים, ואכן אותם החשמונאים הכהנים הקדושים שנלחמו במסירות נפש כנגד היוונים, כדי להיבדל מהם וממחשבתם הרעה אשר חשבו על היהודים להשכיחם תורת ה', הנה הם מסרו נפשם כדי למצוא שמן טהור

רש"י: משה רבינו התפלל על החשמונאים:

"ברוך ה' חילו ופועל ידיו תרצה", שיצליחו במלחמה

רוקח: הקב"ה רמז למשה על נס חנוכה במאמר:

"ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך"

מדרש: משה רבינו השלים מלאכת המשכן בכ"ה כסליו,

בבחינת הכנה לנס חנוכה שהיה באותו היום

עבודת הדלקת המנורה בשמן שצף ועולה על כל משקים,

להבדיל את ישראל שנמשלו לשמן מכל הגוים

היוונים טמאו כל השמנים כדי שיתערבו ישראל בגוים ח"ו,

ועשה הקב"ה עמהם נס בשמן שנבדל מכל משקים

מנהג רבותינו הקדושים מבעלזא זי"ע להניח מים תחת

השמן, לרמז שנמשלו ישראל לשמן שצף על כל משקים

להדליק בו את המנורה, כדי להשפיע קדושה על ישראל שיובדלו מן היוונים בכל מעשיהם, ועשה הקב"ה עמהם נס שהדליקו שמונה ימים בשמן טהור.

משה רבינו משפיע לישראל

שהיו בבחינת שמן זית

על פי האמור נראה להרחיב ביאור הכתוב: **"ואתה תצוה את בני ישראל, ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד"**. בהקדם ביאור שני השמות שבחר משה רבינו לתת לשני בניו, ככתוב בפרשת יתרו (שמות יח ג): **"אשר שם האחד גרשום כי אמר גר הייתי בארץ נכריה, ושם האחד אליעזר כי אלקי אבי בעזרי ויצילני מחרב פרעה"**.

וצריך להבין, הלא מקודם ביקש פרעה להרגו, משום שנודע לו שהרג את מצרי ואז ברח משה למדין, נמצא שמקודם זכה להינצל מחרב פרעה ורק אחר כך גר בארץ נכריה, אם כן מה ראה משה רבינו לקרוא את שם בנו הראשון: **"גרשום כי אמר גר הייתי בארץ נכריה"**, ורק אחר כך קרא את שם בנו השני: **"אליעזר כי אלקי אבי בעזרי ויצילני מחרב פרעה"**.

והנה מצינו על כך ביאור נפלא מכ"ק אדמו"ר מרן מהרי"ד מבעלזא זי"ע, כי משה רבינו גדל על ברכי פרעה בבית המלך, ומרוב טוב שהיה לו בבית המלך היה מסוגל ח"ו לשכוח בקלות את מקור מוצאו, אולם משה רבינו בגודל קדושתו רוח ה' פעם בקרבו, והרגיש עצמו גר בבית פרעה וזכר תמיד שהוא מבני אברהם יצחק ויעקב.

על כך ביקש משה רבינו לתת שבח והודאה להקב"ה, שזכה לעמוד בקדושתו ולחנך את משפחתו על דרך ישראל סבא, לכן קרא את שמות בניו על שם ענין נפלא זה: **"שם האחד גרשום כי אמר גר הייתי בארץ נכריה"**, למרות שגדלתי במצרים בבית המלוכה כבן בית הרגשתי עצמי תמיד כגר בארץ נכריה, והשתוקקתי להתדבק עם קדושתם של כלל ישראל אשר היו במצרים.

והוסיף לקרוא שם השני: **"ושם האחד אליעזר כי אלקי אבי בעזרי"**, שהאמין באמונה שלימה, כי מה שזכה להרגיש תמיד שהוא נמצא בארץ נכריה, הוא רק בזכות שנתדבק בקדושת אבותיו, ועל ידי זה **"ויצילני מחרב פרעה"**, שרצה להרוג את ישראל על ידי שישקיעם בטומאת מצרים.

מעתה יש לומר כי זהו שאמר שהקב"ה למשה: **"ואתה"** דייקא שגדלת על ברכי פרעה בארמונות המלך, ובכל זאת זכית להיות מופרש ומובדל מהמצרים כשמן הזה שמובדל מכל משקים, ובזכות זה זכית להתעלות על המצרים ולהוציא את ישראל ממצרים, כשמן הזה שצף ועולה על כל משקים, לכן דוקא **"ואתה תצוה את בני ישראל, ויקחו אליך שמן זית זך"**, שילמדו ממך להיות נמשלים לשמן זית שמובדל וצף על כל משקים, כי אז **"כתית למאור להעלות נר תמיד"**.

מנהג רבוה"ק מבעלזא זי"ע

לתת מים תחת השמן

נפלא להבין בזה מנהג רבותינו הקדושים מבעלזא זי"ע, לתת מים תחת השמן בנרות חנוכה, כ"ק מרן מהר"א מבעלזא זי"ע הביע פעם לפני אחיו הגה"ק מבילגוריא זי"ע, כי מנהג זה יסודו בקודש מכ"ק זקנו מרן השר שלום מבעלזא זי"ע. והוסיף בדברי קדשו הטעם לכך, כי האור ונרות חנוכה רומזים על תורה ומצוות, ככתוב (משלי ו כג): **"כי נר מצוה ותורה אור"**, לכן נוהגים לתת מים תחת השמן כי התורה נמשלה למים, כמאמרם (ב"ק יז): **"אין מים אלא תורה שנאמר הוי כל צמא לכו למים"**.

אך הגה"ק מבילגוריא זי"ע נתן טעם למנהג זה של נתינת מים תחת השמן, על פי המדרש הנזכר שנמשלו ישראל לשמן שצף ועולה על כל משקים, כך ישראל נבדלים ועולים על כל העמים, והנה מטרת היוונים היתה להשכיח את התורה ח"ו מישראל על ידי שיתערבו עם היוונים, ככתוב (תהלים קו לה): **"ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם"**.

אמנם כמו שאין השמן יכול להתערב עם שאר משקים והוא עולה עליהם, כך ישראל לא נתערבו עם היוונים אלא הבדילו עצמם מהם, ובזכות זה זכו לנצח את היוונים ולהיות עליון על גויי הארץ, על כן נהגו רבותינו הקדושים לתת מים תחת השמן בנר חנוכה, לרמז שישראל נמשלו לשמן שעולה על כל משקים, כך ישראל נצחו את היוונים והתעלו עליהם.

ויש להעיר כי טעם זה כבר נזכר בספר "כף החיים" (או"ח סי' תר"ע ס"ק לב) בשם ספר "יפה ללב" (ח"ב אות ב'): **"ומה טוב להדליק בנרות הללו, כמו שנוהגין ברוב בתי כנסיות שנותנים בהם מים ושמן למעלה, להורות על הנס... כי גבר ישראל שנמשלו לשמן על האומות שהם מים הזדונים"**.

הנה כי כן זהו הלך הנשגב שעלינו ללמוד ממצות הדלקת נרות חנוכה בשמן זית, כי כמו ששמן זית נבדל וצף על כל המשקים, כך עלינו להיבדל במחשבה דיבור ומעשה מכל אומות העולם, ועל ידי זה נזכה להינצל שלא נצטרך להיות נמשל לזית שחובטים בו עד שהוא מוציא את שמנו, אלא נהיה בבחינת השמן שצף ועולה בבחינת: **"ונתנך ה' אלקיך עליון על כל גויי הארץ"**.